

2

DISSERTATIO ACADEMICA
VATICINIA JESAIÆ IN IDUMÆOS
(CAPP. XXXIV, XXXV ET LXIII, 1—6) LATINE
VERSA NOTISQUE EXPLICATA,

SISTENS,

CUIUS PARTEM SECUNDAM,

CONSENSU AMPLISS. FACULT. PHILOS. IN ACAD. AB.

PUBLICÆ CENSURÆ SUBJICIUNT

Mag. CAROL. JOSEPH. ESTLANDER,
S. Theologiæ Candidatus & Docens, ad Biblioth. Acad.
Amanuensis Extra Ordinarius.

ET

JOHANNES ANDREAS HOLM,
Stipend. Publ.
Ostrobottnienses.

In Auditorio Philosophico die VII Junii MDCCCXXVI.
horis a. m. consuetis.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

v. 3. Disjecti jacent caesi illorum, Et e cadaveribus adscendit foetor, sanguine illorum colliquescunt montes.

C

v. 4.

v. 3. *disjecta jacent corpora caesorum eorum*, sc. honore sepulturae fraudata ac carentia; quæ res apud Hebræos, ut & apud omnes fere antiquos populos summæ ducebatur ignominia. Quantum enim humari & præsertim patrio condi sepulcro illis curæ cordique erat, loca *Genes. XXIII, 4 sqq. XLVI, 4. LXIX, 29 — 31. Jud. VIII, 32. Jes. XIV, 18, 19. XXII, 15. LIII, 9*, adfatim probant. Ægyptiis, ut e *Diod. Sic. I, 92* notum est, antiquus erat defunctos, antequam funera conficere licuit, judicandi mos, qui, quatenus reges defunctos, ad Hebræos quoque propagatus videtur; cfr. E. F. C. ROSENMÜLLERI *Das Alte und Neue Morgenland*, P. III, p. 269. Ideoque in libris Regum & Chronicorum semper fere de Regibus Hebræorum notatum reperitur, utrum honor sepulcri patrii iis concessus fuerit, ex. gr. *2 Reg. XIV, 20. XV, 7, 38. XVI, 20. 2 Chr. XVI, 14. XXI, 1. XXV, 28. XXXII, 33.* an denegatus, v. c. *2 Chr. XXI, 20. XXIV, 25. XXVIII, 27*, quod summo iis reputabatur dedecori. Ignominiosam igitur non minus ac terribilem fore Idumæorum cladem his indicat vates.

בְּאֵשׁ מִגְרִידָם est constructio absoluta hoc modo resolvenda: *quod adinet ad cadavera illorum, adscendit foetor illorum*, i. e., e cadaveribus illorum adscendit foetor. Pronomen מִּנְּמִן voci בְּאֵשׁ adfixum, referri debet ad præcedens מִגְרִידָם.

מִמָּטָר מִמָּטָר haudquaquam ita explicanda, ut significant: *de montibus manat sanguis illorum*, quamquam etiam מִמָּטָר, in Niphal *defluendi vim* interdum obtineat, v. c. *Jua. XV, 14.* וּמִמָּטָר מִמָּטָר מִמָּטָר *& vincula illius defluerunt e manibus ejus.* Multo etenim audacior his verbis inest hyperbola, illa scilicet, id fore, ut tan-

v. 4. Omnia contabescunt sidera cœlestia, cœlum ipsum volu-

tum sanguinis iratus effunderet Jehova, ut vel durissimi montes, illius humore resoluti & in liquorem mutati, aquarum instar diffuerent. Ad naturam loci apta quoque est imago; montana etenim erat regio Idumæorum.

- v. 4. מִקֵּק abstrusioris certe ad primigeniam significationem indaginis vox. Nam si Chaldaismum, ubi *putridi* notio, tum in ipso verbo, tum in derivatis regnat, ut videre est in JOH. BUXTORFII *Lexic. Chald. Talmud. & Rabbin.*, spectaveris, atque *Jes. III, 24* ubi בִּשְׂמֵם אֲרֹמָה מִקֵּק *odori putido* opponitur, in auxilium adhibueris, *contabescendi* notionem, ab Interpretibus huic verbo vulgo adjectam, satis firmatam, habebis. At si ad Arabismum

transieris, primam significationem verbi مَقَّ in *findendo* invenies, quæ etiam in *Ps. XXXVIII, 6* aptissima est, ubi vocabula مَمَقَرِ הַבְּוֹרֹתַי מִמֵּקֵק insulsius, uti nobis quidem videtur, *tumores mei contabescunt*, melius *putridi, fœtidi* sunt, sed multo adcommodatius, *finduntur*, i. *findunt se*, explicantur, cfr. MICHAËLIS *Suppl. ad Lexx. Hebr.* in voce מִקֵּק. Unde autem SYRUS suum مَمَقَرِ i. e.

liquescent, quo verbo nostrum מִמֵּקֵק interpretatur, sumserit, difficile certe est dictu; quod idem de CHALDÆO, suo מִמֵּקֵק *liquefactus est*, teste G. GESENIUS (in *Lex. Hebr.*), Hebraicum מִמֵּקֵק explicante, quoque valet. An ex ulcerum pustularumque *fissione*, fœda sanie ex illis ita *manante*, i. *effluente*, ut re vera *liquescere* dici possint? quare etiam GESENIUS, l. l., citatas Psalmi voces, *es fliessen (eitem) meine Beulen*, reddidit. Verum enim vero, quanquam prima, quæ fuerit verbi מִמֵּקֵק vis, pro certo definiri nequeat, licetque cum GESENIUS, qui *fliessen, zerfliessen*, eandem ac verborum מִמֵּקֵק & מִמֵּסֵק esse illam contenderit,

voluminis instar convolvitur, omnesque ejus exercitus decidunt, ut de vite folium & de ficu deciduum.

C 2

v. 5.

si proprio hæc sumantur significationes sensu, vix facere audeamus, ex contexta tamen orationis, ubi hoc legitur verbum, serie, indubium fere videtur, illud *tabescendi*, *evanescenti*, *animum despondendi* (aut ut Gesenius habet, *verschmachten*, *hinschwinden*, *vergehn*) vi gaudere, quæ etiam hoc loco, ubi corporum cælestium defectus, aut forsitan interitus prænuntiat vates, aptissima est. — De cætero, Vatis Hebræis, cum civitatum eversiones populorumque interitus præsagiant, nihil magis solenne est, quam corporum cælestium defectus laboresque, malorum velut fatorum ingruentium prænuncios, ut præmittant; qui mos gustusve, quantum apud illos valuit, ut innumera in Vet. Test. Codice taceam exempla, vel unum ex Apocalypseos, desumptum satis probat libro, ubi *Cap. VI, 13, 14* hæc fere eadem leguntur Jesaiæ verba.

צבא השמים duplici sensu in Codice Hebræo legi, notissimum est. Significat enim hæcce dictio, tum *ministorum thronum Jehovæ circumdantium & mandata illius exsequentium cohortem*, *Jos. V, 14*. 1 *Reg. XXII, 19*, 2 *Chron. XVIII, 18*. *Ps. CIII, 21*; quare etiam מלאכים, *Exod. XXXII, 34*. *XXXIII, 2, 3*. *Hos. XII, 5*. משרתים, *Ps. CIII, 21*, מלאכי אלהים, aut יהוה, מחנה, אלהים, *Genes. XXXII, 2, 3*. *Zach. XII, 8*, בני אלהים, *Job. I, 6*, nominatur, tum *Solem, lunam omniaque alia corpora cælestia*, *Deut. IV, 19*. *Matth. XXIV, 29*. Posteriori autem, quam posuimus loco significationem, heic intelligendam esse, quis est, qui non videat?

וּנְגִלָּהּ --- השמים & *cæli convolvuntur voluminis instar*, loquendi est consuetudo, ex ista orta opinione, qua cælum, non ut *firmum quoddam tundendo diductum στερεωμα*,

v. 5. Nam in cœlis inebriatus est gladius meus; En! in Edom,

רקיע, quam cœli formam cum omni antiquitate sibi quoque finxerunt Hebræi, sed ut *pannum tenue*, l. *cortinam* (דק *Jes. XL, 22*), aut *aularum* (יריכה *Ps. CIV, 2*) super terram expansum sibi cogitabant; unde factum est; ut cœlorum aulæ, eodem modo, ac librorum volumina, convolvi posse dicerent.

v. 5. חרב de *gladio* frequentissime dici negandum non est; quum vero strages ipsa, cujus mentionem hic facit vates, sacrificio grandi & innumerarum victimarum mactatui comparetur, a re alienum non est, de *Secespita*, aut *cultro satrifico*, cogitare. Neque de variis, quibus res secantur, instrumentis, non usurpatur vocula חרב, ut *Jos. V, 2, 3*, de *cultro circumcisorio*, & *Exod. XX, 22*, de *calo*,

חרב cum *ubertim expleri potu, irrigari, aut inebriari* semper, ubi legitur, significet, atque vocabula Hebraica כִּי רוּחָהּ חַרְבֵי planissimum fundant sensum: "Nam inebriatus est in cœlis culter, l. gladius meus," quibus verbis, eo ferocius grassaturum fore in terra Idumæa gladium Jehovæ, quum in cœlo, antea quam inde demissus sit, jam inebriatus dicatur, significare voluit Vates, vulgaris lectio רוּחָהּ nulla emendatione egere nobis videtur. At in textu mutando præivit CHALDÆUS, qui habet חַרְבֵי, i. e. *denudatus est*, sc. gladius meus, legens, uti nonnullis placet, חַרְבָּהּ l. חַרְבָּהּ, in Niphal a רוּחָהּ, sibi consentientem nactus LOWTHIUM, l. c., vertentem: *strictus est gladius meus*. Longius recesserunt VITRINGA, cui quoque adstipulatur J. A. DATHIUS, in *Prophet. majorr. Versione, paratus est*, explicans; Reverend. SECKER, a LOWTHIO citatus, qui quidem רוּחָהּ intactum relinquens, ברמיים pro בשמים legere amat, tandemque J. B. KOPPIUS in R. LOWTHII *Jesaja Germanice translato, pro כִּי רוּחָהּ scri-*

Edom, in populum a me devotum ad vindictam ruit sumendam.

v. 6.

bendum esse jubens, מִרְטָה, a מֵרַט *acuit*, vertensque; *gewest ist im Himmel mein Schwerdt*. Sed neque auctoritas CHALDÆI, qui etiam sequens verbum תָּרַר suo תְּרַגְלִי παραφραζει, tanta est, ut vulgarem lectionem, contra veterum, tum Codicum, tum aliorum Interpretum fidem, mutemus; neque id multum valet argumentum, textum eam ob causam esse corrigendum, quod gladius Dei in terra Idumæorum, non autem in cælo, sanguine inebriandus esset. Licet etenim sæpius legatur, *gladium Dei cruore hostium satiandum fore*, v. c. *Deuteron. XXXII, 42. Jerem. XLVI, 10*, nihil tamen obstat, quominus idem gladius, quo acrius in terra in hostes furere valeat, antea *in cælo ira divina ebrius* factus esse dicatur. Neque Arabum auctores eadem loquendi forma delectari non solent: v. c. apud BOHADDIN. in *Vita Saladini* pag. 127, edit. *Schultens.* dicitur: *biberunt gladii de sanguine illorum, donec inebriati forent*; & in *Hamasa*, pag. 438: *qui aquatum ducit hastam, ut sitiens hauriat, quin & secundis eam haustibus rigat*. Cfr. E. F. C. ROSENMÜLLERI *Scholl. ad Deuteron. XXXII, 42.*

יָרַר *ruere, cum impetu deorsum ferri* heic significare; vix dubitandum est, cum de celeri fluminum de montibus lapsu *Deuteron. IX, 21*, & de grandine tanta vi de cælo ruente, ut pecudum armenta contundere valeret, *Exod. IX, 19. sqq.*, dicatur.

עַם חָרָמִי *populus devotionis mee*, i. e. populus, quem internecioni devovi. Præcipua atque gravissima hujus sententiæ vis inest in vocabulo חָרָם quod ita a נָרַר, etiam *votum*, Deo factum, significante, differt, ut hoc pecunia soluta redimi posset, illud vero, quale demum cun-

- v. 6. Jehovæ est gladius cruore plenus, Adipe, sanguine agnorum hircorumque, adipe renum arietum pingue.

que esset, id Deo traderetur. Homines vero totosque populos Jehovæ בחרם consecratos, internecione esse trucidandos & extirpandos, nemo vel mediocriter in literis moribusque Hebræorum versatus ignorat. Cfr. *Lev. XXVII, 28, 29. Deuteron. XIII, 12 — 17. Jos. VI, 17 — 21, & JOH. JAHN. Bibl. Archæol. II Th. II B. pag. 498, 517.*

משפט heic non est *judicium* seu ipsa *sententia a judice lata*, sed consequens illius, ipsa *poena*, sententiæ vi statuta.

- v. 6. הַתְּרִשְׁנָה Hothpahhal cum הַּ parag., pro הַתְּרִשְׁנָה, a rad. רִשָּׁן *pinguis factus est*. Eadem vero imago, ad cædis magnitudinem & crudelitatem augendam, ex ipsius teli sanguinarii ad cædem patrandam adhibiti pinguedine ducta, occurrit quoque, *2 Sam. I, 22*, ubi de Jonathanis arcu & Sauli ense prædicatur, illos sine cæsorum sanguine & fortium adipe e prælio nunquam frustra retrocessisse.

כורים, עתורים, אילים CHALDÆUS perperam interpretatur מלכין, שלטונין, רברבין, i. e. *reges, dominatores, principes*. Cum enim similitudinem stragis, genti Idumæorum inferendæ, ex ingenti sacrificio, a Jehova ipso parando, duxerit Vates, & plura animalium genera, huic maclatui destinata, enumeraverit, vix credere fas est, eundem hac imagine Regis tantummodo, principumque cædem significare voluisse; quin potius major ipse numerus variorum animalium maclandorum heic memoratus, satis superque indicat, omnes omnino Idumææ incolas, tum optimates, tum infimæ plebis homines, sine ullo discrimine fore trucidandos. — In eadem vero hac imagine, qua populorum strages interitusque cum magnis epulis sacrificialibus comparatur, exornanda, præ cæteris Vati bus Hebræis eminet Ezechiel, qui, ut in fingendo es

guefactus; Nam maclatus Jehovah est Bozra, & ingens immolatio in terra Edom.

v. 7.

audacissimus, ita etiam hanc similitudinem plenissimo persecutus est ore, atque ita, ut, si vel prima suæ fictionis initia a Jesaia mutuatus fuerit, magistrum tamen certe vicerit. Exstat vero Ezechielis locus *Cap. XXXIX, 17 — 21*, qui cum hoc nostro comparetur, dignissimus. Conferri quoque possunt *Jerem. XLVI, 10. L, 27. LI, 40 & Apoc. XIX, 17, 18*, cujus auctor propius Ezechielem, quam Jesaiam secutus esse videtur.

בצרה, Arab. *بُصْرِي*, Græc. *Βόστρα*, Lat. *Bostra*, urbem fuisse Idumæorum, præter hunc locum satis testantur *Genes. XXXVI, 33. Coll. 1 Chron. I, 44. Jer. LXIII, 1. Am. I, 12 & Jerem. XLVIII, 24*. Cum vero idem Jeremias in proxime subsequenti, argumenti similitudine & ejusdem forsan temporis ratione artissime connexo oraculo, oppidi, hoc eodem *Bozra* nomine insigniti, in terra Moabitica, mentionem fecerit, cumque origo hujus nominis a verbo בצר, quod inter alias significationes *muniendi* vim obtinet, ita comparata reperitur, ut plures urbes ab eodem hoc fonte nomen suum derivare potuerint, quidam Interpretes ac Geographi duas, licet conterminas attamen diversas fuisse urbes hoc nomine insignitas, alteram Edomiticam, alteram Moabiticam, contenderunt. Sed non tanti momenti hæ nobis videntur esse rationes ut diversas fuisse has urbes inde statuere audeamus. Cum enim apud vicinas gentes singularium urbium possessio sæpe & facile ab una ad alteram transierit, diversas fuisse illas vix ex eo probari potest, quod nunc ad hujus, nunc ad illius ditionem pertinuisse dicatur, quæ una eademque fuit urbs; (sic ex. gr. *Petra*, caput Idumææ antiquum *2 Reg. XIV, 7*. in numero urbium Moabitica-

v. 7. Adveniunt simul bubali, jüvencique cum tauris.
Terra sanguine irrigatur, & adipe pinguescit humus.

v. 8.

rum *Jes. XVI, 1* refertur). Quemadmodum etiam origo nominis, licet pluribus communis esse potuit urbibus, hæc in re nihil probat; cfr. A. CALMET *Bibl. Wört. rbuch* s. voce *Bozra*, & G. GESENIUS *Philol. Krit. und Hist. Commentar über den Jesaja Th. II. p. 912. sq.* Ad liquidum certe perducta foret hæc disquisitio, si EUSEBIO fidem habeamus atque HIERONIMO, narrantibus, oppidum *בְּצֶרָה* asyllum ab ipso Mose *Deuteron. IV, 43* & *Jos. XX, 8*, in tribu Ruben, adeoque si non in ipsa Moabitide, saltem in confiniis ejus, septentrionem versus, apertum & a LXX atque VULG, *Bosor* adpellatum, eandem urbem ac Bozram fuisse. Cfr. J. J. BELLERMANN *Handb. der bibl. Litteratur Th. III. p. 205*; Sed sive una, sive duæ fuerint nomine *Bozra* urbes, *בְּצֶרָה* & *בְּאֶרְוָה* confudisse videntur laudati ecclesiæ Patres; quare etiam ex illorum traditionibus vix ullam ad sententiam firmandam extorqueri potest argumentum. Sita autem erat (Idumæorum) Bozra in Arabia Petræa, & ut tradit EUSEBIUS, *Onomastic. s. v. Εσδραῖ*, 24 Milliaria ab urbe Edrei, ac testibus ABULFEDA, *Tabula Syriæ* ed. J. B. KOEHLERUS p. 99, coll. *additam*, a KOEHL. 3. v. *Moschtarek*, atque, I. L. BURCKHARDT, *Reisen in Syrien u. Palästina, übers. von W. GESENIUS*; pagg. 364 — 378, coll. 597, in Regione *Hauran* s. *Auranitide* sub 60° L. & 32°, 15' L. s.; eratque primaria hujus regionis urbs.

טבח & *טבח*, non solum de *macellatu* ipso, verum etiam de *conviviorum epularumque apparatus* dici, e *Genes. XXXI, 54. XLIII, 16. Ezech. XXXIX, 17, 18*, patet, unde etiam *טבח* est coquus & *טבַּח* coquere.

v. 7. *יִרְדּוּ* sc. *לְטַבַּח* *descendunt*, i. e. de montium jugis & circumjacentibus pascuis *adveniunt*, *festinant* quasi, varia anim.